

Ulcák hálójáról

SZABÓ ZOLTÁN

12-ES BUSZ- RA NEM SZÁL- LUNK

Privát félműlt Miskolcon XIII.

A CEMENT ÉS MÉSZ FALUJA

Észak-Keleti

Átjáró

Egyesület

2017

Privát félmúlt Miskolcon

Utánam, srácok! Ezt a címet viseli a számos közösségi eseményt, akciót, tudományos igényű vizsgálódást, megjelenő kiadványokat, élményszámba menő bulikat egybefogó programsorozatunk, amely a korábbi „24” (egy szimbólumnak szánt számjegy alatt futott) projektünk örököse, jogutódja. Anno már a *huszonnégyvel* hangsúlyozni kívántuk az 1989 óta eltelt időt – mely alatt felnőttek a rendszerváltás körül született generációk – és az utolsó lehetőség sürgető voltát: most, a 24. órában feltétlenül fontos megörökíteni az államszocializmus, vagy akár a korábbi évtizedek hétköznapijaiból ránk maradt városképi elemeket, helybéli toposzokat, urbánus legendákat.

Rakétát vagy glóbuszt imitáló játszótéri máshozakák, beton virágtartók, pingpong- és sakkasztalok, bolti neonok, különféle pihenőpadok, mozaikok és kompozíciók – művészeti értéket vagy bármiféle védettségre jogosító kivételességet aligha hordoznak, viszont befolyásolták közel fél évszázad miskolci hétköznapiját. A miskolciakét.

Nyom nélkül fognak eltűnni, ha nem használjuk ki az utolsó pillanatot. Számos egykoron közismert jellegzetesség ma már csak fotókról köszön vissza. A miskolciak többszólamú megszólításával próbálunk egy-egy hajdani utcabútor, kültéri dísz, netán filmek (mondjuk éppen az „Utánam, srácok!”), irodalmi alkotások révén a korban híressé vált tárgyak máig vezető sorsa felől tájékozódni, törekvésünk megörökíteni a letűnt idők utolsó rekvizitumait.

A „Privát félmúlt Miskolcon” családtörténet-sorozattól mindenekelőtt a porosodó fényképalbumok feltárlását várjuk, és bízunk abban, hogy a fotók előhívják a történeteket, melyeket a rokonság egyfajta hagyományként őriz, élményszerűen mesél, sajátos családi legendáriumként konzervál. Olyan miskolciaknak kívánunk megnyilvánulási lehetőséget biztosítani, akik hajlamot éreznek félmúltjuk speciális közzétételére. Emlékezetes eseményeket vagy éppen jellemző pillanatok, használati tárgyakat, bútorokat, s hasonlókat megörökítő felvételeket keresünk, amelyekhez a közlő hajlandó az egyéniségét, családjának mentalitását tükröző kommentárt, tetszőleges „műfajú” szöveget írni. Az ekképpen születő kvázi „képregényeken” keresztül szeretnénk közvetlen betekintést nyerni a *privát félmúltakba*, melyek fontos, autentikus építőkövei Miskolc történetének.

Észak-Keleti Átjáró Egyesület
atjarok@gmail.com

A sorozat eddig megjelent kötetei:

Kapusi Krisztián–Tokár Zsolt: Musicák a demizsonban
Darázs Richárd: Moszkvics a szakadéokban
Balogh Attila: Onedin család a Szinván
Árvai Sityu–Halász Ágnes: Gitár a hátizsákban
Karlaki Orsolya: Vattacukor térzenével
Simonyi Zoltán: Robinzon a járdaszigeten
Joó Tímea: Gyöngyvirágtól Zöld Sárkányig
Vajda Csilla: Volt egyszer egy Avas
Petruskó Norbert: Zenekar a tize(negye)diken
Iván Zsolt: Winnetou a patakparton
Galli Andrea: Ácskapcsok a fűzfa alatt
Csatlós–Halász Ágnes: Vasgyári éden, avasi ándörgránd

Szerzőnk önmagáról:

„Be akartam mutatni gyerekkorom világát. Minden mese Csabáról szólt, de végül és összességében az én *terroir*-omat festi le, miből, miért, hogyan, mivé lettem. Szemérmes ember vagyok, de ha már leírtam, megosztom. Talán lesz, aki szórakoztatónak vagy tanulságosnak találja.”

MISKOLCI JÁR...
 ERK: 1040
 Példán: 1958 DEC. IV.
 Melléklet
 Köztük:

Apró emlékeim, mint a hal pikkelyei átlapolódnak,
 összefüggő felületet rajzolnak ki; én így láttam,
 legalábbis így emlékszem.
 Van a hálnak másik oldala is,
 no meg persze sokfajta hal úszik a Hejőben.
 Mindenkinek megvan a maga igaza.

Miskolc város tanácsa végrehajtóbizottságának
 I. Pénzügyi Osztálya, adó- és illetékcsoporthoz
 Tanácssháza, I. udvar. Telefon: 35-351
 Ir. sz.: 428 / 1956. j. sz.
 Előadó: Gyimesy Sándor
 Határozat
 A pénzügyi osztály Miskolcon...
 alatt beépítetlen területre emelt épületre
 a fénylejtő helyére emelt épület helyén
 a fénylejtő helyére emelt épület helyén
 gában foglalja a következő
 részeket: 24
 tcai szoba
 i szoba

A gyerekkorom helyszíne a 27-es iskola *beiskolázási területe* – már a szónak is utánozhatatlan, korhű zamata van! –, Hejőcsaba, a Mésztelep, a 48-as kislakások (a Cement, Mész és Kő utcák), a Bónis telep (Farkas Antal utca és környéke) és az Úttörőpark (ma Hejőpark), nagyjából a tapolcai út, a Benedek-hegy, a Hejő és a Cementgyár közötti terület.

Ott voltunk otthon, ahol az iskolából ismerősek voltak a gyerekek. Évfolyamonként két-három 30-35 fős osztály, hétszáz-ezer tanuló, akiknek nagyjából a felét név szerint ismertük, de látásból a többit is. A szülők közül sokan dolgoztak a cementgyárban, a kőbányában vagy a Cementipari Gépjavítóban, de még a számaránytól is nagyobb mértékben határozták meg a településrész életét ezek az üzemek. Erről volt ismert és híres Hejőcsaba. A kor technikája szerinti gyártás hatása, a szürkés-fehér, mindent beborító por mindenhol látszott, leglátványosabban a háztetőkön. De a cementgyár szponzorálta az ovit, az iskolát, a Gárdonyi Művelődési Házat, meg a helyi sportot. Mégsem telepedett rá. Munkaerőhiány volt, ha nem tetszett valami a melósnak, egy üzemmel odébb mehetett. Paternalizmus volt ez, de inkább szeretetteljes gondoskodást, felelősségvállalást jelentett az itt élők iránt.

A régi Hejőcsaba (a falu maradéka) öreg volt, ott nem sok gyerek lakott. Az új telepek az akkor fiatal házások otthonai lettek, jellemzően a *norma szerinti* két gyerekkel. Itt az iparosodó, fejlődő Miskolc vidékről beköltöző családjai „építkeztek”, akik nem bírták az albérletet, de még az önálló bérházi lakást sem.

Még ma is kitapinthatóak az építészeti korszakok. A 48-as kislakások¹ nyeregretetős iker- vagy hosszú (sor)házak, míg a 60-as években épültek „a gulyás-kommunizmus építészeti folklórja” szerintiék, a 10x10-es *kádárkockák* két utcára néző háromosztatú ablakkal.

¹ „Én úgy emlékszem, 44-es kislakások. Negyvennégy darab egyforma lakás, amiatt. Ikerházak, külön bejáratú. Előtér, lépcsővel, egy kis gang-szerű előszoba, szoba, talán fürdőszoba is volt. Mögötte duftos terasz, lekövezeve, és kertecské. Ezeket a cementgyár építette a dolgozóinak. Nagypámék is itt

kaptak lakást. Vitárus Jánosnak hívták, kőműves volt a gyárban. ...De lehet, hogy ők laktak a 44. szám alatt, azért emlékszem így? Nem tudom. Az biztos, az utca másik oldalán már rendes magánházak voltak.” (Balogh László kiegészítése, aki a negyven-ötvenes években töltötte Csabán a gyermekkorát)

Benne van az „építkeztek” szóban a folyamatosság, hiszen ez éveket, évtizedeket vett igénybe, egy véget nem érő folyamatnak a hosszabb-rövidebb állomásait jelöli. Ha már álltak a falak, fent volt a tető, be lehetett költözni. Vizet a közkútról hordtak, a kályhában fával fűtöttek. Meg ahogyan a *hatalom* ajánlotta. Megépültek a cserépkályhák, amibe lyukói szén került. Ormótlan kék ZIL teherautó hozta, a rekeszekre osztott platóról a kapuban borították le, a szomszédokkal együtt hordtuk a pincébe. Az évi 60-100 mázsa porban, meddőben, hatalmas széntömbök között a robbantáshoz használt változatos színes huzal, a „bányászdrót” ott maradt. Ezt minden gyerek gondosan összegyűjtötte, ezerféle felhasználási területe volt. Már ha a felnőttek nem nyúlták le a gyerekek jussát, mert hát ebből készült a demizson új fonata, a kulcstartó, meg a betonvasból hegesztett előszobafal és a virágtartó szőtt díszítése. Később jöttek az olajkályhák, a *fusiban* megépített központi fűtések, olajégők a kazánra, gázkonvektor, *szieszta kályha*, gázkazán, cirkogejzír... Ahogyan azt az aktuális „Eocén” vagy mifene program, na meg a divat kívánta.

A külső vakolat ráért, az akkori neve is mutatta a művelet talmiságát: „színezés”. Évekig látszott a külső vakolatlan téglafal, majd újabb évekig a durva vakolat, a kőművesmesterre jellemző bekarcolt egyedi mintákkal.

A sparhelten horganyzott lemezből készült mosófazékban forralt vizet felváltotta a fatüzelésű melegítő, a „henger”, majd a villanybojler, utóbb a cirkó. A falra fehér meszelés, hengerelessel díszített enyves festék, színes mintanyomatok, tapéta, fotóposzter (pálmás tengerpart, dzsungel, vagy hatalmas hegyek tóval), utóbb meg díszperzít, néhol meg műanyaghab, gipsz stukkót idéző díszítés került.

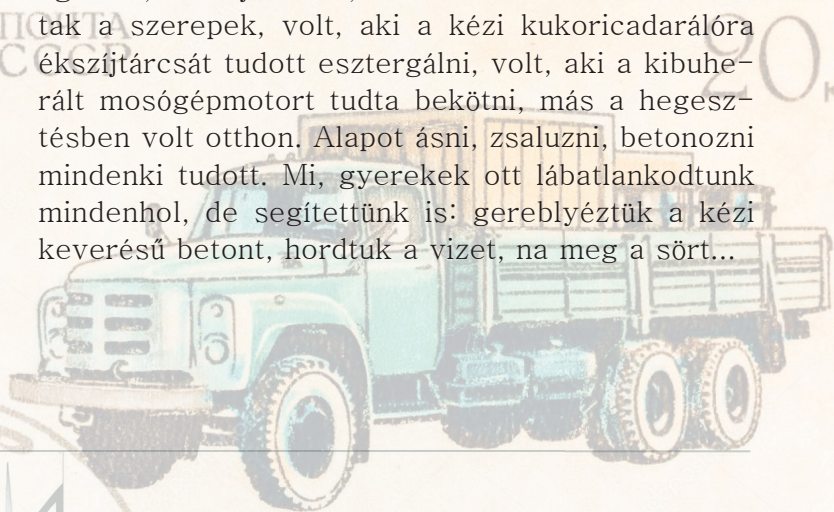
A simított betonra hajópadló, linóleum (persze, PVC-ből, előbb tengeralattjáró-szürke, majd márvány vagy mahagóni intarzia-mintákkal), aztán *metlaki*, parketta került.

Az építkezés felvonulási épületei, az összetákolt kamrák megmaradtak, kibővítve disznóól, dróthálós baromfiudvar, nyúlketrec, műhely, nyári konyha lett belőlük. Bámulatos kreativitással improvizált mindenki, a kert végében szaporodtak a bódék, abból, ami adódott: bontott téglából, ládából, bádoglemez-ből, kátránypapírból.

Mire egyenesbe került volna valami, jött az ivóvíz bekötése, a kerítésépítés, az utca zúzottkővel való javítása, a járdaépítés, a szennyvízbekötés, a telefon, az utca ismételt zúzottkövezése, majd aszfaltozása, aztán a gázvezetékhez ennek feltörése, javítása, és ismételt javításai.

Soha be nem fejeződő projektek...

Mindig akadt olyan munka, amihez kellett a szomszéd segítsége. Kétszer nem kellett mondani, sőt, szólni sem, ha látszott, szükség van az erősítésre. Mindenki azonnal ment, persze, számíthatott a viszonyosságra is. A „hórukk” munkát kalákában végezték, ahogy emlékszem, vidáman egymást ugratva, de fejlesztve, tanítva is. Hamar kialakultak a szerepek, volt, aki a kézi kukoricadarálóra ékszíjtárcsát tudott esztergálni, volt, aki a kibuherrált mosógépmotort tudta bekötni, más a hegesztésben volt otthon. Alapot ásni, zsaluzni, betonozni mindenki tudott. Mi, gyerekek ott lábatlankodtunk mindenhol, de segítettünk is: gereblyéztük a kézi keverésű betont, hordtuk a vizet, na meg a sört...

Áram 1949 óta volt itt, ivóvíz a telkek osztása-
kor, de más közmű nem nagyon. Az áram is úgy,
hogy minden héten akadt áramszünet. Hol kisebb,
hol nagyobb. Ez annyira belénk ivódott, hogy
azóta is mindig van otthon gyertya és zseblámpa.
Legtöbbször csak „egy fázis ment ki”, a szomszédok
más-más áramkőről kapták az energiát, ott
zavartalan volt az ellátás. Miután ez rendszeressé
vált, felkészültünk rá: 50 méteres toldozott-foldo-
zott hosszabbítókkal láttuk el a szomszédot, vagy
kaptunk tőle segítséget.

Nagy szükség is volt erre, az esték egyhangúságát
csak a forgó kamerás híradó, a 20.00 órás film,
meg a Szabó László rendőrségi műsora, a Kékfény²
törte meg. Ünnepe volt a Táncdalfesztivál, a Röpülj
páva meg a jégtáncverseny egy-egy adása.

Ha ilyenkor romlott el a tévé (ami azokkal a készü-
lékekkel nem ritkán fordult elő), a szomszédban
csodáltkák a szülők a művészetet (mi gyerekek is
megnéztük, mert nem volt jobb).

Városi ház, falusi udvar

A lakók – melósok, sofőrök, kiserodisták – mind
faluról jöttek. Minden kertben disznót, tyúkot, nyu-
lat, néhol galambot tartottak. Az ólak, ketrecek,
baromfiudvarok még ma is állnak ott, ahol az ere-
deti tulajok még élnek.

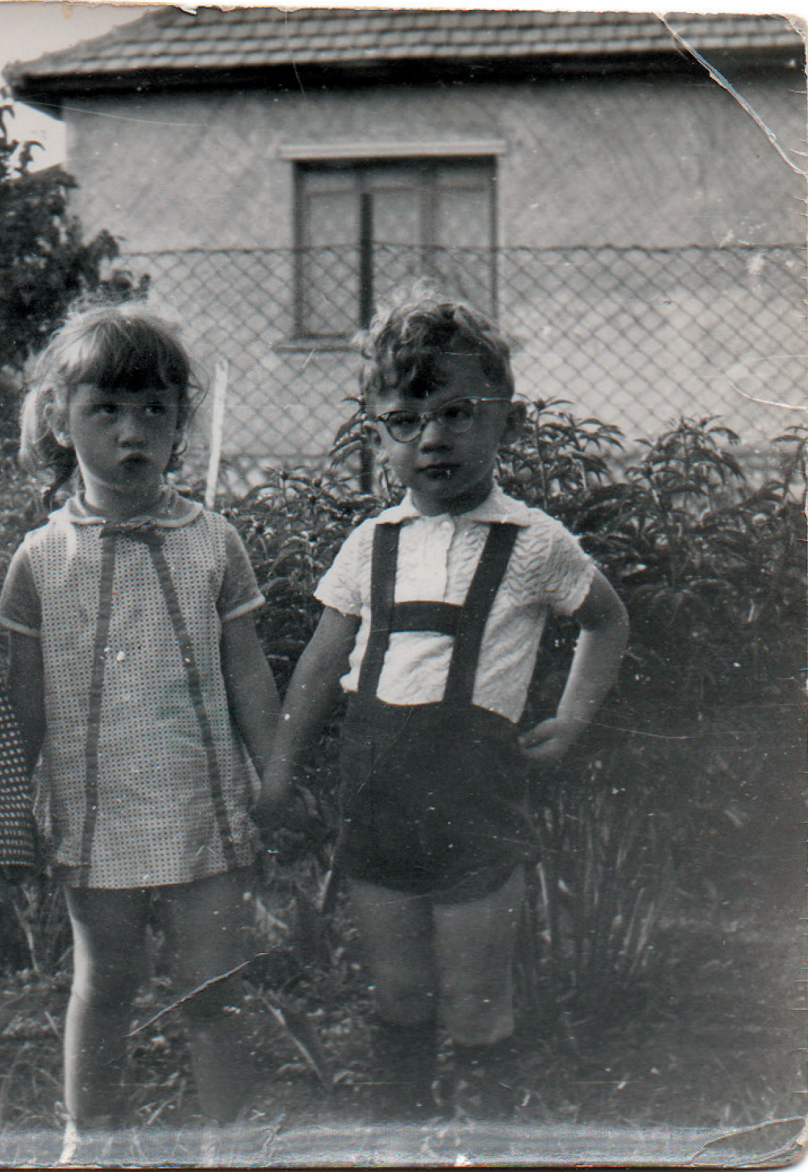
Műszak után mindenki a háztáji gazdaságát tette
rendbe, versengve kaszálták, sarlózták le a Hejő
és az útszéli árok partjait, a foghíjtelkeket, bicik-
lin, kiskocsin hazatolva a friss zöldet az állatok-
nak. Téli hajnalokon visítottak a nem EU-konform
módon leszúrt sertések.

Az utca felőli oldalon, *elől* virágoskert (virág csak
az volt, ami a kertben nőtt, pénzért senki sem
vett, évnnyitóra, évvzáróra tanárainknak saját ró-
zsát vittünk „aszparágusszal”), *hátral* konyhakert,
ahol megtermelték a babot, borsót, krumplit, répát
egész évre.

2 Kék fény vagy (egybeírva) Kékfény: a Magyar Televízióban 1965-ben
indult, fogalommal vált tévéműsor, amely „egy társadalmilag hasznos és
egyúttal szórakoztató bűnügyi sorozat gondolatát” megvalósítandó jött létre.
Műsorvezetője a vitatott megítélésű Szabó László újságíró volt (2015-ben hunyt
el), akinek különösen sötét szemüveges megjelenése vált emlékeztetéssé.

Egyszerre volt ez közmunka, fitnessz, önélelmezés meg hobbi. Akinek ez kevésnek bizonyult, azok a görömbölyi vagy a szirmai termelőségvetkezettől részes művelésű földet bérelhettek. A gépesített munkát a téesz (tsz) végezte, a kézi munkákat a bérlők, a termést megosztották. Én krumpli- és

kukorica-kultúrára emlékszem. Őszi esőben pótkocsis traktor hozta haza a kukoricacsöveket. A padláson szárítottuk ki, majd a tyúkok és – minden küzdelmünk ellenére – az egerek közösen fogyasztották el.

Idénymunkát is lehetett végezni, apámmal búzát arattunk Görömböly és Szirma között, a Hejőparton. A traktor húzta pótkocsin, a bezsákkolt termény tetején ülve utaztunk. Egy méhecskét az arcomra szorított a szél, ijedtében megcsípett. Az arcom egy pillanat alatt dagadt és vörös lett, mintha épp egy „pofot” (Csabán akkor így mondták) kaptam volna.

Néhány évvel később kiskerteket (telkeket) osztottak a Benedeken, Pingyomon, az Egyetemváros fölött. Ekkoriban ezek nem annyira pihenést, mint a mezőgazdasági termelést szolgálták. Mi is vásároltunk egyet a Templomhegyen, 714 négyszögöl volt, (akkor nekem, gyerekként) hatalmas. Nagyszüleim, szüleim rengeteget dolgoztak itt; néha én is.

Ezek a hatalom engedékenységből születtek, de hozzájárultak az eróziójához is. Emlékszem, egyszer május elsején gulyást főztünk a birtokon. Elkészült, de enni még nem lehetett. Sokat kellett várni, mert én el tudtam sumákolni a dolgot, de nővéremnek részt kellett venni a Hősök terén rendezett felvonuláson. Az ebéd akkor kezdődött, amikor megérkezett a telekre „úttörőben” (egyenruha: sötétkék szoknya, fehér blúz, vörös nyakkendő, bőr öv, síp és madzag). Nem a mi ellenállásunkon tört meg a felvonulások lendülete, de nem volt nagy a tolongás a részvételre, viszont általános és erős a vonakodás. A következő évben már nem kellett mennünk, utóbb a felvonulás is elmaradt. Milyen is lett volna a *gulyáskommunizmus* gulyás nélkül?

Második műszak, maszekba'

Fusi mindig is volt, a hentes eljárt a hétvégén *feketevágásokra*, az ács egy szál szekercével megkeretes fűrészszel tetőszerkezetet készített, a villanszerelő fázisceruzával meg egy pár szerszámmal dolgozott. Számláról szó sem lehetett, de még személyi jövedelemadó és áfa sem volt. Nem akadt lehetőség komoly gépek-szerszámok beszerzésére, talán igény se. Túl közeli az ötvenes évek *kuláklisztája*, meg az államosítás, nagy az óvatosság. Azonban az 1970-es évek második felében lassan megindultak a „vállalkozások”. A környezetünkben az egyik család a munkahelyről hozott haza lemez-munkát, minden felnőtt és gyerek lyukasztotta meg hajtogatta az alkatrészeket, mint Tóték³ a dobozokat. A másik központi fűtést szerelt, kazánokat gyártott. Kis irigységgel nézték az iparkodókat, a bátrabbakat. Nem tudom, hogy a féltékenység vagy a tényleges környezeti zavar, de ez némi zsörtölődésre is okot adott. A *második műszak* a pihenés idejére esett, a zaj, és még inkább a hegesztés okozta hálózati zűrök (ami a tévé képét és hangját is elrontotta) néha bosszúságot és vitát gerjesztettek. Pár év múltán megjelent a profizmus, a *maszekolás* lett a fő bevételi forrás, meg a fő munkaidő, lassan vállalkozóvá váltak. Nem maradt idő a kertre, meg a telekre, meg a szomszédokra...

A zongoraszakértő

A zeneiskolában szolfézst, furulyát, majd zongorát tanítottak. Nővéremnek jól ment, javasolták, ne csak az iskolában gyakoroljon. Egy hozzáférhető helyen tudtunk zongorát: a harmadik utcában,

Karetka néninél, egy idős pedagógusnál. Amikor nem volt németóra (mert azt is tanított), gyakorolhatott nála a nővérem. Nyügös volt, otthonra kell zongora! Apám szerzett egy címet, ott van eladó. Vitte magával a barátját szakértőnek, bár még ő sem látott soha belülről zongorát. Az ajtóban derült ki a bemutatkozásnál, hogy az eladó Miskolc leghíresebb javító-zongorahangolója. Bemutatta a hangszeret és biztatta a szakértő urat, vizsgálja csak ő is meg, próbálja ki bátran. Köszönöm, én így is mindent tudok róla! – hártotta el az álszakértő titokzatosan. Röstelkedve sorra mutatta be az eladó az eddig eltitkolt hibákat és javításokat, a „szakértő” szigorú, néma tekintetétől kísérvé. Mire a végére ért, maga alkudta le az árat. A hangszeret a remélttől jóval olcsóbban vettük meg, sok évet hiba nélkül kiszolgált. Amikor már más zenék mentek, az újságban hirdettük az eladó zongorát. Régi gazdája jött megvenni, felismerte, és örömeiben igen jó pénzáért visszavásárolta.

Nagy dolog a szakértelem.

Lesiklástól orrvérzésig

A Burján egy meredek, északi fekvésű domboldal volt, a mostani szalagpálya alatt (ami a mészkövet a kőbányából a cementgyárba szállítaná, ha volna termelés). Ez volt a szánkópálya. Jó teleken itt csúszkált minden gyerek, sok apuka is. Vérmérséklettől függően másztunk feljebb-feljebb a domboldalra, ahogyan taposódott le a hó, egyre magasabbra. A pálya az utcát szegélyező árokpartig tartott, de ha jól sikerült a menet és begyorsult a szánkó, az árkot átugratva kirepültünk az útra. Autó szerencsére szinte sohasem járt, veszélyt csak a landolás jelen-

³ Örkény István 1966-ban, illetve 1967-ben megjelent regényének és drámájának (majd a belőlük készült filmek) a címadó főszereplői. A Tót család tagjai, hogy a náluk vendégeskedő Varró örmagy kedvére tegyenek, éjszakáról éjszakára dobozolnak.

tett. A lesiklások sora sötétedésig, megfagyásig, szánkótörésig vagy orrvérzésig tartott. Mindegyik gyakran megesett. Kevés gyári szánkót lehetett itt látni, fusiban gyártott alkalmatosságok versenyeztek, mint a Flúgos futamon⁴. Az én gépem is *maszek*⁵ volt, apám építette: igen komoly darabra gondoljunk, egy vaságy felhasználásával készült. A

két ágyvéget fejtetőre állítva összekötötte, elől az üléslap magasságában, hátul meg éppen a felhajlásnál lefűrészelte a lábat. Vagy harminc kilót nyomott, elég volt a dombtetőre felhúzni... Sok minden törhetett, de ez a szánkó nem.

⁴ Eredeti címén *Wacky Races*, az amerikai televíziós rajzfilmsorozat, amelynek alkotói Joseph Barbera és William Hanna, 1968-70 között futott a CBS csatormán; hazánkban később kétféle magyar szinkronnal is vetítették.

⁵ *Maszek* = magánszektor; Kellér Dezső által alkotott korabeli kifejezés.

A takarítónéni és a mérnökúr

Intelem volt ez: középiskolás nem száll 12-es buszra, mert felveszik az Egyetemre! Köreinkben igen alacsony volt a (már nem Rákosi Mátyás, de még) Nehézipari Műszaki Egyetem presztízse, szinte senki sem akart oda jelentkezni, legfeljebb az utolsó alternatívaként jelölte meg. Egész alacsony pontszámmal (a 20 maximálisból 12-vel) „bárkit” felvettek. Utóbb, persze, kiperegtek a gyengék, de sokan itt tanultak meg tanulni, bontakoztak ki, kaptak szárnyakat, váltak *mérnökúrrá*. Középiskolásként mégis sokszor megfordultam ott, szerettem a hangulatát, varázslatosnak tartottam a tudományt. Három esemény tett rám nagyon nagy hatást, egy MEN napok⁶ alatt megrendezett, kollégiumok közötti stúdiós vetélkedő (ahol a sarokban ülő báméskodók voltunk, de ez győzött meg véglegesen, érdemes egyetemistának lenni), egy utazó kiállítás, az *Amerikai Design* (ami máig hatóan nyitotta ki a szépre szememet), és az első AutoCAD⁷, ami a meghatározó mérnöki élményt adta.

Sokat elmond a korról, a társadalmi mobilitásról, hogy nagymamám – a négy elemít végzett, petróleumlámpás tanyasi parasztasszony – *takarítónéni-ként*, hivatalsegédként dolgozott az Egyetemen. Pár év múlva én *mérnökúrként* dolgoztam ott kutatási projekteken, véletlenül ugyanazon a tanszéken.

Hejőcsabai dugórúgó

Házibulik, kirándulások, túrák nagy slágere volt házi pálinkánk, a Hejőcsaba Dugórúgó. Szinte csak szilvából készült, de a takarékos ember semmit sem

dob ki, mit is tehetett volna egy-két rohadásnak indult barackkal? Telkünk alsó harmadában sűrű, összezáródó lombosított ringlőszilva-vadültetvény volt, ott szedtük a gyümölcsöt, négyszáz-ötszáz liternyit évente. Nem volt könnyű, mert apám építkezni akart a telken is, és 20–30 m³ betontörmeléket szállítottatott oda, „jó lesz az az alapba” felkiáltással. Ház nem épült, de harmincöt éven át botladoztunk a kupacokon, a sokszor derékig érő, nem kaszálható gazon törtünk keresztül és keresgeltük a törmelék meg a csalán közt a szilvát. Amikor a telket eladtuk, még mindig ott volt a törmelékhalom. A cefrét a legendás görömbölyi kocsmával, a Bodrogival szemben lévő pálinkafőzdében főztük ki. Cudar ital volt: 50+ fokkal, erős savgerinccel (aminek nem kellett volna a pálinkában lennie), de hát bio volt, meg a mienk volt...

No, még mindig jobb, mint a főzdes cuveé-je, amit a ügyfelektől „borravalóul” kapott egy-két liter pálinka összeöntésével kotyvasztott, a nyers, langyos vegyest a buliba induló fiataloknak mérte ki, pléhbögrébe.

Pálinkánk nagyobb részét más itta meg, de ha igazán jó volt a parti, elénekeltük a helyi nótát:

**Hejő partján Kiütött a tyifusz, tyifusz
Odamenni, odamenni tyilos, tyilos
Ki odamén, levágják a haját, haját
Azon nyomban elszégyelli magát, magát
Nahann nahann nahann nahann nini nini
nininn nininn nininn nininn nana nana**

Az utolsó öt palackot eldugtam a pincében, nem tudom, mikor találunk méltó időpontot a felbontására.

⁶ A Miskolci Egyetemi Napokat 1977. március 22-27-én rendezték első ízben. Napjainkban is közkezdvelt esemény: „ma Észak-kelet Magyarország egyik legnagyobb ifjúsági rendezvénye a legjelentősebb könnyűzenei produkciókkal, kulturális és hagyományos programokkal”. (port.hu)

⁷ Piacvezető, 1982 óta létező mérnöki tervező szoftver számítógépekre.

Hol lakik Sz. Csaba?

Szilveszterkor mindenki a tévét nézte. Nem volt kérdés, melyiket: azt az egyet, ami volt. Délután a Parabola politikai magazin különkiadása, a Szuperbola viccekkel és dús női keblekkel, éves sportesemény-összefoglaló, este kabaré, a

csúcsponton Hofi Géza magánszáma, himnusz az Országház előtt éneklő úttörőktől. Néha egymáshoz átmentek a szomszédok, máskor csak a szűk család. Éjfél után a nagyobb gyerekek, akik még házibuliba nem mehettek, *bementünk a városba* dudálni, sétálni.

Egy ilyen alkalommal, míg az igen ritkásan járó autóbuszra vártunk, megállt mellettünk egy autó. Békéscsabáról jöttek bizonyos Sz. Csaba barátjukhoz. Nem tudják, hol lakik, segítsünk már megtalálni. El nem tudták képzelni, hogy Miskolc (akkora) nagyváros, nem ismer mindenki mindenkit. Meséltek róla, felszakadt egy-egy emlékkép, kicsit mindig közelebb kerültünk. Lassúnak találták a tempót, egyszer csak kibuggyant a megoldás: „KÖVES ÚTRA NÉZ AZ ABLAK”! Nehezen hitték, hogy minden lakótelepen minden ablak *köves útra* néz. Nem ez vezetett minket nyomra, és ha nem is könnyen, de reggelre meglett a barát.

2 Vikend-házak

Nagynénémék lakást kaptak, az Árpád úton, 1971-ben. Elment a család meglátogatni őket. Autóbusszal, arra, ahol még sohasem jártam. A Győri kapuban leesett az állam. Végeláthatatlan bérházsort láttam, sokkal nagyobbnak tűnt, mint a valós mérete. Utóbb az iskolában már úgy emlékeztem, „vagy száz buszmegállón keresztül” haladtunk a házak előtt. Nem hazudni akartam, a gyermeki képzelet ekkorára nagyította fel a valóságot. Hogy a nagy ház tetején van még egy kicsike házikó (a lift gépháza), nagyon furának tűnt... Olyan, mint a Pingyomon sorakozó szerencsétlen bódék. Senki nem tudott meggyőzni, hogy ez is nem ugyanolyan hétvégi vityilló.

Békekölcsön

Ez a következőt jelentette: 1949 és 1955 között elvárták a dolgozóktól, hogy fizetésüknek „tizedéért” speciális kötvényt, úgynevezett békekölcsönt jegyezzenek, így segítsék a „békéért folyó harcot”. Nem fizetett sem kamatot, sem osztalékot, hanem kisebb vagy nagyobb nyereségeket sorsoltak ki, illetve (évtizedekkel később) csak a kötvény névértékét adták vissza.

Nekünk is volt egy kupaccal. Apám úgy mesélte, nem önszántából jegyezte, erősen *ajánlották* neki... Rongyosodó szélű színes nyomatok voltak, a tükörfényes sötétbarnára politúrozott *kombinált-szekerényben* tartottuk. Eleinte nagy izgalommal kerestük az újságban a kisorsolt sorszámokat, utóbb az érdeklődést (meg főként az esetleges nyereség nagyságát) elvitte az infláció. Az utolsó kifizetésnél, 1970-ben már csak névértéket fizettek, de nem váltották ki szüleim, nem érte meg a sorban állást a végösszeg. Legalább egy megmaradhatott volna, bekeretezném.

Hintaló, szennyvíz: kultúra

Ezermester. Ezt a címet egy havilap viselte. Barkácsolással, javításokkal, filléres ötletekkel foglalkozott. Apám lelkes olvasója volt, minden lapszámot megőrzött, „irományfedél”-lel évfolyamonként összekötözve tárolta. Kis túlzással (és az általa szerkesztett katalógus segítségével) ismerte a mintegy negyven évfolyam tartalmát. A tudás és az ajánlott megoldások kipróbálásával szerzett

gyakorlat magabiztossá tette, bármit megkísérelt kijavítani, újragyártani, megépíteni, a hintalótól a szennyvízvezetékig. Sokszor nem is sikertelenül, de az alkalmazott szükségmegoldások permutációja ritkán adott elegáns végeredményt. Ne szépítsük, összetákolt, ormótlan, esetlen, ám többnyire működőképes alkotások születtek.

Az egyik, még ma is használatban lévő alkotása egy paprikadaráló. Alapja egy lehajtható tetejű centrifuga szerkezetét túlélő motorja. Mivel burkolata nem maradt, ezt 200-as szennyvízcső-darab (előélet ne firtassuk!) pótolja. Tetejére alumínium ételhordó rögzül, az eredeti fedővel, amit bakelit gomb ékesít (szerintem UAZ differenciálzár-karról). A működőképességet kapcsoló biztosítja, ami korábban villanybojlerben szolgálhatott. A motor tengelyén forgó kés az ételhordó tartalmát pillanatok alatt púder finomságúra őröli. Minden ősszel körbejár a rokonok és szomszédok között: ha nem is szép darab, funkciójának tökéletesen megfelel.

Számomra ez az Ezermester újság az egész korszak igen jellemző darabja: pót-, szükség- és helyettesítő, ideiglenes megoldásaival kicsiben és nagyban is találkoztunk a Zsiguli-tetőcsomagtartótól a barakk-bölcsődékig. Mérnökké lettem, és abban, hogy nagy bennem a törekvés a letisztult, egyszerű, elegáns megoldásokra, szerintem komoly része van az Ezermestereknek. Most úgy látom, a típusmegoldások, a fogyasztói társadalom, az összeszerelő szalagmunka kiöli belőlünk az alkotás, az innováció és a rögtönzés képességét, szinte eltűnik ez a kultúra.

Utóbb híres külföldi professzorom (noha az újságot aligha ismerhette) így tanította: *Ezermester nincs is, csak ezer kezdő.*

Diákmunka

Akkor még volt munka, sőt, munkaerőhiány volt! És megszokott dolog a gyárak kapujában cserélhető táblácskákat tartó hirdetés, hogy mely munkakörökbe van felvétel, milyen fizetésért. Nyáron, a szabadságok idején, tényleg szükség mutatkozott a diákmunkára is. Anyukám a kiliáni tejüzemben talált nekem állást, oda vártak. Tizenhárom éves voltam, nagyfiú, útnak indítottak, hivatkozzak az igazgatóra, meg van beszélve a foglalkoztatásom. Ezt úgy értelmeztem, hogy a portán az igazgató urat kerestem. Eligazítottak, mentem az irodájába. A titkárnő csodálkozva várt és vezetett is volna a *főnökhöz*, de mikor kiderült, miért is keresem, mosolyogva átkísért a személyzetishez. Rövid adminisztrációval, eü-vizsgálatok után felvételt nyertem: 06.00-ra kell menjek dolgozni.

A *fekete-fehér öltözőben* (utcai ruha le, csupaszon át a másik öltözőbe, ahol a fehér céges ruha fel) nem voltak titkok, a melósok nagy hangerővel keresetlen szavakkal mondták el véleményüket munkáról, nőkről, politikáról.

Szalagmunkát végeztem, pont, mint az állandó dolgozók, a zacskózógép dobálta ki a tejet, amit nekem tejesládába kellett pakolni, mindegyikbe 30 darabot. Jól végezhettem a dolgom, mert a csarnok vezető szakija felajánlotta, jöjjenek vissza inasnak, azaz szakmunkás-tanulónak, jó *pasztőröst* csinál belőlem! (Ezt, persze, férfiasabban mondta.)

Oktattak a mértékletességre: reggelire (mi mást) tejet, vaját ettünk. A köpülőgépből vastag sugárban kigyózott a vaj, kábé 20 dkg-t illett markolni, a maradékot haza lehetett vinni, de *csak mértékkel*.

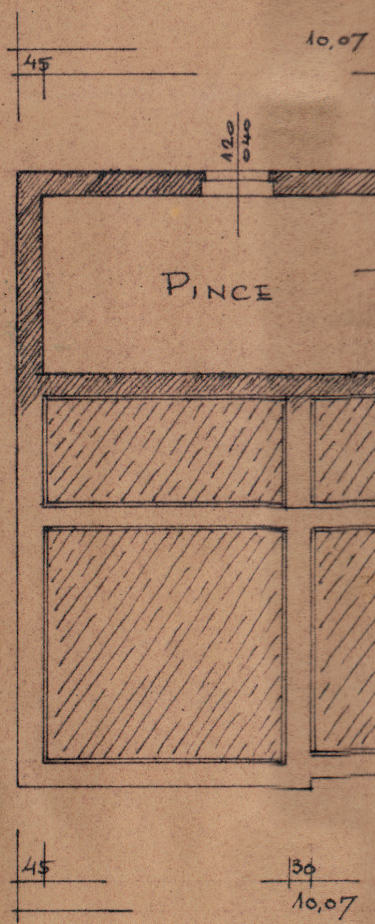
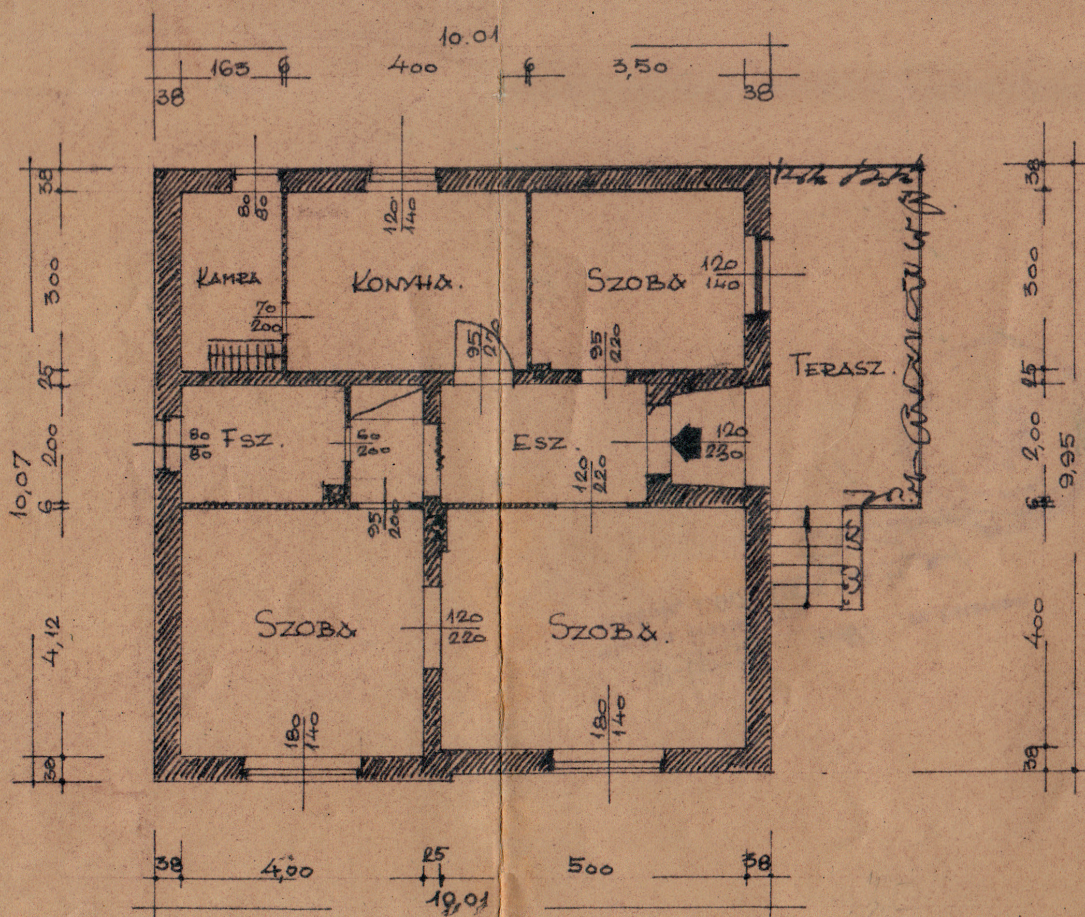
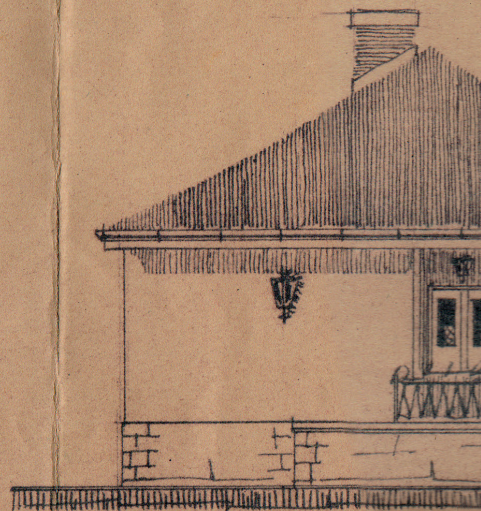
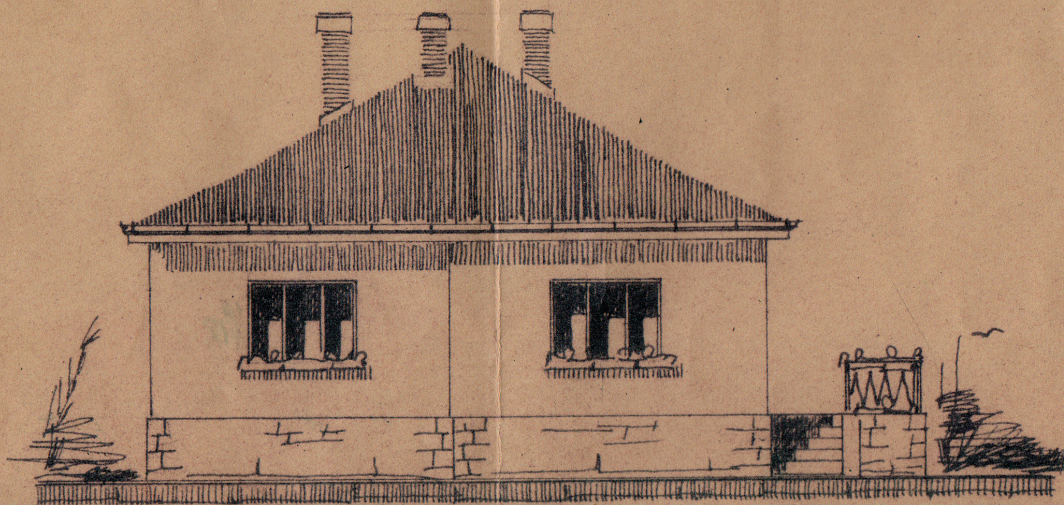

Görömböly, az a pokol tornáca

Az iskolában az első naptól a végső fegyelmezési eszköz az volt, hogy az igazán vásottakat *átíratják* a görömbölyi iskolába. Az ettől enyhébb fokozat, hogy beírják a nevét a „Nagykönyvbe”, csakhogy ez utóbb komolytalanná vált. Nem társult hozzá a bizonytalanságtól, az ismeretlentől való ősi félelem. Napról napra a teljes meggyőződésig erősödött bennünk a vélekedés, hogy a *deportálástól* rosszabb tényleg nem történhetne velünk. Érdekes módon nem enyhült ez akkor sem, amikor csapatba verődve átmerészkedtünk a Hejőn és megláttuk a görömbölyi iskolát. Modernebb épület, mint a mienk, a csabai, és valami ünnep környékén lehetünk ott, virágokkal, zászlókkal volt feldíszítve. Barátságosnak, kedvesnek, majd hógynem hívogatónak tetszett. De mi borsódzó háttal inaltunk el onnan.

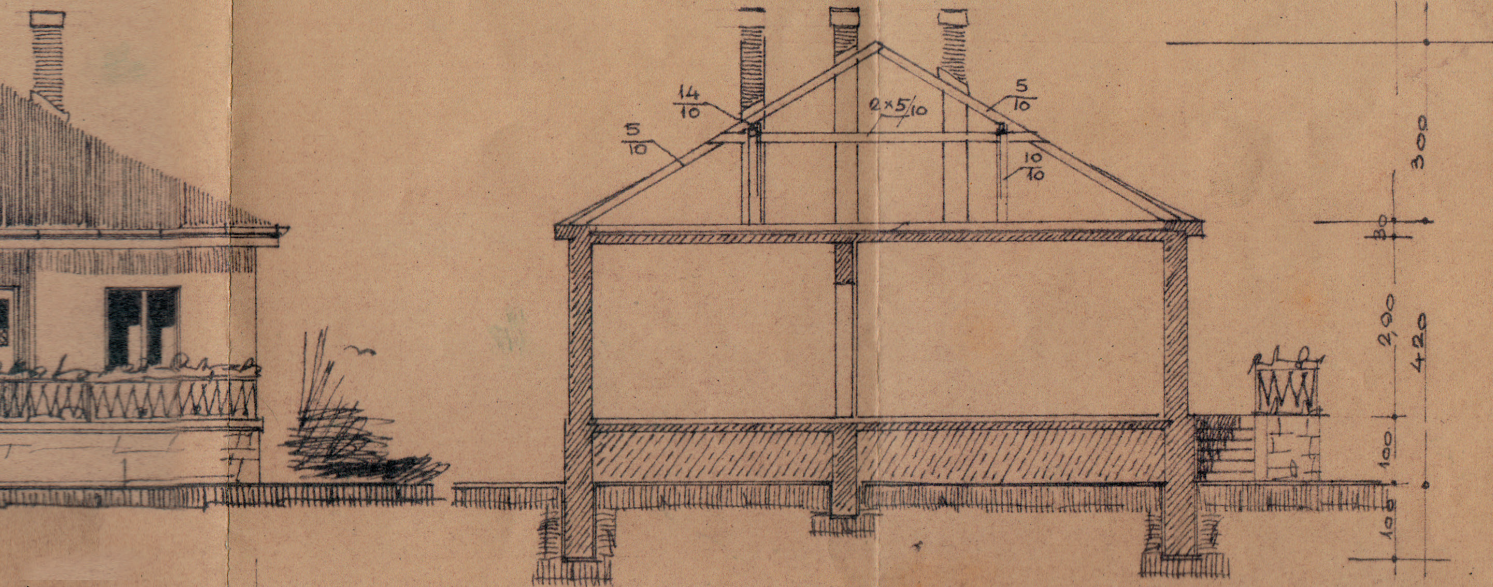
Utcai homlokzat.

Udvonai homlokzat.

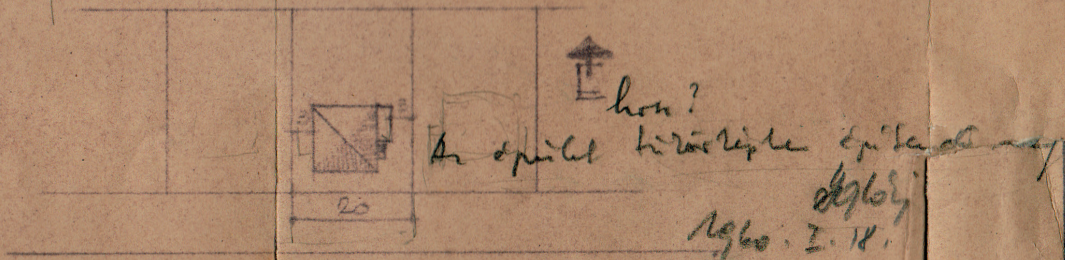
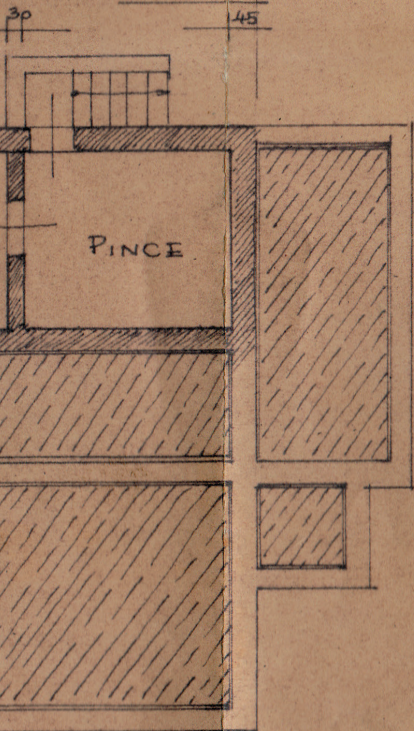

lakozat

A-B metszet :

Helyszínrajz = 1:1000

Szabó # Daljas és neje részére
építendő lakóház ; #2 = 1:100

Miskolc # Daskala IV. 4.
B/89

45

... És egyszer új tanárt kaptunk. Barkovics tanár úr, a görömbölyi iskola nyugalmazott igazgatóhelyettese nálunk lett napközis. Nagydarab kopasz, durva ember volt, hosszú barna köpenyt viselt, erősen sántított, kokit osztogatott, förtelmesen büdös Csongor szivart szívott. Lucifert láttuk benne, aki a pokol tornácáról lépett át hozzánk egy kis ízelítő fegyelmezésre.

Később megszoktuk, elfogadtuk. Focizni tanított minket, oktatott a szabályokról, ő magyarázta el a les fogalmát. Személye levált a görömbölyi iskoláról, ami továbbra is „maga a pokol” lehetett. Évtizedekkel később, amikor eladó miskolci lakást kerestünk, a térképen kisatíroztuk a számunkra nem vonzó városrészeket. Elsőként Görömbölyt...

Di-ÓÓÓs-gyŐŐŐ

Varázsa van a focinak, a formálódó csoporttudat, az identitáskeresés sokakat tesz fanatikus szurkolóvá. Ennek erőssége változó; erősödik, ha jól megy a csapatnak. Amikor épp a legérzékenyebb korban voltunk, igencsak megszaladt a DVTK-nak, hát erős szurkolók lettünk. A második szomszédban lakott Szántó Gabi, és hát az összeállítás úgy szólt akkor: Veréb – Szántó – Salamon... Büszkék voltunk rá (ezáltal magunkra is egy picit). A legemlékezetesebb meccs 1979-ben az a Kaiserslautern elleni mérkőzés az UEFA Kupa harmadik körében. Bejutottunk a stadionba, teltház, és a hangosbemondó bemondja: Húzódjának össze, emberek, kint van még ötezer drukker! A vége 0:2 lett, a csoda elmaradt – illetve bocsánat, szurkoló ilyet nem mond: későbbre halasztódott.

Cipőt a cipőboltból!

Csaba még falu volt, a városhoz csatolva, de önálló életre képes. Üzemelt élelmiszerbolt, vasbolt, ruha-bolt, cipőbolt, kocsmá meg posta, sőt, cukrászda és mozi is. Működött a Tanácsháza is. Mi kell még? Olyan vasbolt volt, hogy a Csepel biciklik kontrás agyába a kopottságától függően három méretű görgőt árultak, meg a kályhacsőtől a fűrészlapig mindent. A ruházati boltban szerény szortiment, de minden, ami ebből minket érdekelt: kétféle melegítő, a drága Latex meg az olcsó *bolyhozódó* volt. Persze, mi az utóbbit kaptuk, mackónadrágot, mackófelsőt. A fehér zoknin meg a bordás kötött tornatrikón kék pihegombóc formájában távozott az anyagának a nagyja, az apraja összekeményedett, és belül érdes, frottírtörülköző-szerű lett. A külseje a felszaladó szemek között kifényesedett és hálósan szétmállott. Közben a hosszában előállott rövidülést a szélességi méretének növekedésével kompenzálta... A cipővásárlás helye a cipőbolt volt⁸. Így egyszerűen, mert csak az az egy létezett. A normál fiú téli cipő a varrott szélű, vasalt bőrtalpú indigókék bakancs volt. Amikor átázott, kimoshatatlanul festette meg a zoknit. Ha éppen nem találtatott megfelelő méret (a fazon nem sokat számított), „be kellett menni a városba”. Ezt ritkán tehették a gyerekek. Legtöbbször csak a zoknis talpacskákat körülrajzolták a kor univerzális alapanyagán, újságpapíron, körbevágták, és azt próbálta be az anyuka a cipőbe. Ha nem gyűrődött a papír, jó volt.

Orvoshoz a legendásan szigorú Marcinka doktornénihez mentünk, orvosságért a híres gyógyszerárba. Nagy baj volt, ha a Csabai kapui SZTK-ba kellett szaladni. A bejárat fölötti timpanonon tekergett (tekereg most is) a kígyó, ami ősi félelmeket korbácsolt fel: rettegtünk átlépni a küszöböt.

⁸ A fejezetcímbe, máig emlegetett reklámszlogen a szocializmus idejéből talán sosem létezett: eredete minden valószínűség szerint egy Kellér Dezső írtá kabaréjelenetig (A pesti vadember, szereplői: Rátonyi Róbert és Pécsi Sándor/Kazal László) vezethető vissza, amelyben parodisztikus céllal hangzik el.

Talán egyetlen kivétel adódott, sörért nem a boltba kellett menni, ott rendszerint nem volt. Azt változó helyeken, egy-egy családi ház hátsó nyárikonyhájában árulták. Mint mindenhova, ide is biciklivel küldtek minket, ahonnan a kormányra akasztott szatyorban vittük haza a zsákmányt. Nem okozott örömet egy gyors mozdulat miatti koccanásból adódó törés. Amikor emelték az építőanyagok árát, drágább lett a sör is. Azt mondták azért, mert az is *kötőanyag*.

A boltba még kannával jártam tejért, a gyerekeseknek jegyre adták a jobbikat (kis lottószelvény-szerű papírfecni volt, amin a boltos kiíkszelte a napi felhasználást). Később megjelent a zacskós tej. Nem volt tökéletes a technika, majd minden zacskó folyt vagy csöpögött, ami mégsem, azt a másik *mancsolta* össze. Abban a takarékos világban nagy tisztessége volt a tejeszacskónak, nem dobtuk ki. Óvatosan felbontva, kimosva, kiszárítva diót, csavart tartottak benne, amikor már ebből túl sok lett, a csikokra vágott zacskókból lábtörlőt fontak.

Egyszer szesztilalom lépett életbe a boltban. Ha jól számolgom, 1972-ben járhatunk, országgyűlési választásokat tartottak. Csak a Hazafias Népfrent jelöltjeire lehetett (kellett) szavazni, de a körítés azért komolyan ment. Hogy a dolgozókat *nehogy megzavarja valami*, megtiltották az alkoholos italok árusítását. A boltban a gondolákon maradt minden, de nagy zsírpapírok lógtak a legfelső polcról, takarva és jelezve, a mögötte lévő portéka most nem eladó.

Azért, gondolom, munkásember szomjas nem maradt.

Épül a stadion

A Cementgyárnak focicsapata volt, néhány játékos úgynevezett „sportállásban” építette a szocializmust. Ez azt jelentette, hogy onnan kapták a fizetést, de bejárni, pláne dolgozni nem nagyon kellett. Néha mi is kimentünk a meccsre. Salakos pálya volt, mellette egy magas töltéssel, onnan lehetett szurkolni. Még szotyis néni is akadt, aki a meccs

fontos kellékét, a napraforgómagot (miskolciul a makukát) árulta. Játszott itt a Fradi, meg a válogatott is, majdnem titokban, edzőmeccset. Néha mi is fociztunk a *nagypályán*, de messzire gurult a labda, lassú volt a játék, jobban esett a kerítések között, az utcán.

Bővítették a sporttelepet, épült még egy edző-főcipálya, majd a főpályát füvesítették. Kiszállították a futópálya új beton szegélyköveit is, a Futó utcai Csülök csárda kerthelyiségének helyére, de a munka nem haladt. Nagy örömünkre, mert a sok teherautónyi betonkockából bunkerrendszert építettünk, egész nyáron abban *harcoltunk*. Utóbb elkészült a szegély, eltűntek az építményeink. Elvetették a fűmagot, hatalmas öntözőkkel locsolták, várták, hogy nőjön a fű. Nem volt profi a technika, a fű szép számú pongyolapitypang kíséretében bújt ki. Kivezényelték hát az összes helybeli iskolást, kessel kellett a pitypang gyökereit a föld alatt elnyiszálni. Hetekig ott telt minden tornaóránk. Amikor elkészült, nagy átadóünnepséget tartottak, az iskolai osztályok valami mozgásos, táncos produkciót adtak elő, ami jól mutatott a gyepen (állítólag; minthogy mi letről nem láttuk). Évfolyamunk piros kartonból készült, körcímkés pöttyökkel díszített *vietnáme* kalapot viselve gomba volt, és gombaként (el tudják ezt képzelni?) táncoltunk.

Később a második pálya is füves lett, meg épült egy csarnok.

Dézszmáltuk a napraforgótáblát, bejártuk a Benedek gyümölcsöseit, ülve ettük a málnát, mint a macik, hancúroztunk az épülő panelekben – rettegve néztük a szürke műanyag lapot, ami ebben a silányságban a csempét helyettesítette.

Autók '72-ben

Az utcában két Wartburg állt. Nem evett meg miniket a sárga irigység érte, nem tudtuk valójában, mit veszítünk hiányával, a megszerzésére meg pont akkora esélyünk volt, mint Biarritzban birtokolni egy tengeri jachtot... Az egyik egy gebines boltosé, a másik egy Volán-sofőré. A gebinest még értettük is, de a sofőr? Nem lehetett tudni, *miből tellett erre a nagy luxusra*. Gondoltam, egyszer megkérdezem azoktól a bácsiktól, akik hozzá jöttek és olajoskanakát pakoltak az autókba, de erre nem került sor. Utóbb mindkettő szegény nyugdíjas lett.

Osztályunkban is csak két gyerek családjában volt autó. Akkor nem foglalkoztunk vele, de visszanezve a rendszer kegyeltje volt mindkettő. A gyereken ez nem látszott, olyanok voltak, mint a többi, mindegyik más. Néhány hónap vagy év alatt megsokasodtak az autók. Hogy a kádári engedékenység, a növekvő fizetések vagy a csökkenő építési kölcsönök miatt volt-e, nem tudom. Társadalmi dimenziókban egy pillanat alatt autó lett „minden” háznál. Meg persze, ami ezzel jár: kerítésbontás, kocsibeálló-betoneozás, garázsépítés engedély nélkül, sumákolás vagy fennmaradási engedély (adót az engedély nélkül épített, elvileg nem létező garázsra is kellett fizetni). Meg a fusi: alvázvédelem, kocsifordító, fékdob-fel szabályozás, akkutöltő-építés, kipufogó-hegesztés, futómű-állítás. Egy balatoni nyaralás előtt „fel kellett készíteni” a kocsit, a háromévenkénti műszaki vizsga meg igazi próbatétel volt. El nem hittem volna akkor, hogy az autóm gyújtógyertya-cseréjét egyszer majd szakszervizben végeztetem el.

Hengerek száma: 4
Hengerek térfogata: 1990 cm³

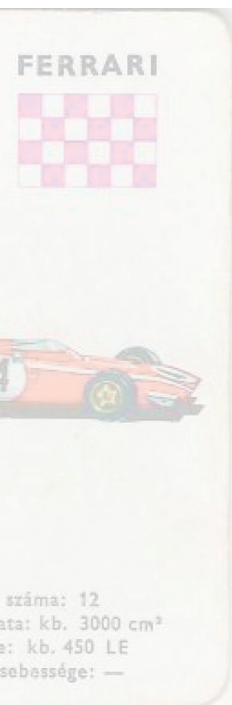
Teljesítménye: 130 LE

Legnagyobb sebessége: 190 km/óra

Különtorna

Gyerekek is sok volt belőlem, örömmel vették, hogy van kedvem különtornára járni. Lett vagy november, mire tisztázódott az órarend, téli estéken a jéghideg befűthetetlen tornateremben játszottunk. Meg néha az iskolai tornagyakorlatokhoz hasonló dolgokat próbálgattunk. Tigrisbukfenc meg bordásfal. Egyszer a kötélmászás volt a feladat.

Ha megpróbáltam ráállni, oldalra lendült, a lábam lecsúszott. Az első lépcsőfok leküzdését az jelentette, mikor a kötelet a két lábfejem közé tudtam kapni és a csomóra ráállni. Megvan az első harminc centi! – a hat méterből. De tovább csak az erőlködés maradt. Láttam, másnak sikerül, hát próbálkoztam. Nem tudom, mennyi idő telhetett el, de egyszer odajött a tornatanár, a vállamra tette a kezét és azt mondta: Ember leszel, fiam...

A (gyerektenyerecskének) vastag, érdes kötelet markoláztam, próbáltam magam felhúzni. A kötél alján a szétfeszülő szálak végén nagy görcs lengedezett, vagyis csapkodott, ahogyan lóbáltam.

Sok siker és sok kudarc ért. Utóbb meg tudtam fogni azt a fényes barna bőrt is, a kötél tetején. De minden küzdelem során, minden kritikus, feladás előtti pillanatban eszembe jut Maleczki tanár úr.

LE AZ AMERIKAI AGRESSZIÓVAL!

Egy öreg csabai ház falán állt ez a felirat. Mikor tudtunk már olvasni, próbáltuk kibetűzni: a-g-r-e-s-s-z-i-ó-v-a-l. Nehéz ismeretlen szónak tűnt, riasztó politikummal. Nem értettük, de éreztük, ez nem a mi témánk. Egymás között sem beszéltük meg, tanárainktól sem kértük, magyarázzák el. Tudomásul vettük, megszoktuk. Mint a politika sok kérdése, ez is tabu volt. Soha semmi politikai nyomást nem éreztünk, de kimondatlanul is tudtuk, mit nem szabad. Kerestem egy fényképet erről a házról. Sikertelenül, mert többen emlékeztek rá, de senki sem akarta, merte lefotózni. Így működött a *kádári konszolidáció*.

A lakónyilvántartó

Levelet kaptam, menjek a személyi igazolványomért. A Rónai Művelődési Központban adták át, verses műsor, ünnepi beszéd kíséretében, No de előtte be kellett adni a szükséges adatokat, dokumentumokat, fényképeket! Mivel igazolja az ember az első dokumentumát? Akkor nekem el kellett menni tőlünk a harmadik utcába valakihez, aki akkor a *lakónyilvántartó* (vagy ilyesmi) volt. Csendes, suttogó beszélgetéseken hallottam (mi gyerekek ekkor figyeltünk a legjobban), hogy a felnőttek besúgónak, spionnak tartották.

Sötét, téli estén, szitáló ködben mentem, a kandaláberek zománcozott fémtányéros fényvetőjében

csak pislákol a 40-es izzó. Nehezen csengettem ki a hölgyet, kelletlenül engedett be. Soha nem találkoztam vele korábban, ő se hiszem, hogy ismert. Nem nézhettem ki ellenállónak, mert gyorsan aláírta, amit kellett, bekönyvelte a nyilvántartásába és már mehettem is. Amikor a kék (csak szocialista országokba érvényes) útlevelemet kérvényeztem, ugyanígy kellett eljárni. Mire a bordó színű világútlevelet kérhettem, már nem kellett menjek.

A szig-be különleges tollal, speciális lila színű tintával írtak. Az enyémben elnéztek egy rovatot, az tündökölt benne: Szakképzettsége: nőtlen (pedig nem is).

Az első ötszáz

Akkor jelent meg, amikor az első kékesszürke szalmiákos fénymásolattal találkoztunk. (Az MNB szerint 1970. augusztus; későbbre emlékszem.) Az 500 forint vagyon volt, harmad-, negyedhavi jó fizetés, a fénymásoló meg egyesesen a csoda. Valaki lemásolta az új, még nem is ismert bankjegyet ezzel a géppel. Fekete-fehér lett volna a másolat, de a fehér halványlila volt rajta, a fekete meg kékesszürke, úgy-hogy egész hihető nyomatot adott. A gond csak az volt, hogy a felülete fényes volt. Épp egy nyári eső után voltunk, betettük a buszmegállónál a pocsolába, madzagot kötöttünk rá és vártuk a balekot.

Iskolatej

Pechünkre az egyikünk mamája érkezett haza. Spórolós, zsugori, pénzéhes családként ismertük őket. Észrevette a pénzt, vagyis amit annak hitt, belemarkolt a pocsolójába és tenyerébe gyűrte a szétázott papírt. Szerencsére a madzag leszakadt, nem buktunk le, de nagy hanggal szóval tartottuk a nénit. Ő meg, hogy ne kelljen osztózni, markolta és szorította a pénzt, mi meg mintha nem vennénk ezt észre. A felázott papír szépen engedte a lilás festéket a szorítástól, tele lett a marka, lemoshatatlanul megfogta. Fulladoztunk a röhögéstől, ő utóbb ott-hon bizonyára a szegyéntől. Nem lett nagy botrány, mindenki a csendes feledésben volt érdekelt.

Talán másodikos voltam, amikor bevezették az iskolatejet és a kakaót. Vastag falú üvegcsében, alumínium fóliából készült kupakkal. Lehetett hozzá 40 fillérért kiflit rendelni, ezt méltányolható költségnek ítélte meg a család, az extrát, a szívószálat már nem. Valamiért pontosan emlékszem az árára, 10 fillér lett volna darabja, az egész havi 2 forint 50 fillér (mert még a szombat is munkanap, tanítási nap akkoriban!). Szereztünk egyet-egyet, eltettük, és minden nap ugyanazt használtuk. Ha nem mostuk ki a vécében, az első szippantásnak savanykás íze lett... Utóbb a mai joghurtos pohárra hasonlítóvá vált a csomagolás.

Napközisként (gyakorlatilag mindenki) uzsonnára kőrözöttet, tepertőkrémet, kopogós keményre száradt mézes kenyeret, előző napi megereszkedett sós stanglit, lekváros buktát, vajjas vagy zsíros kenyeret – sokszor reszelt fekete retekkel – kapunk, olykor Mesesajtot kiflivel, esetleg márványos almát (a nevet nem a keménysége adta, lötytyedt volt és foltokban rohadásnak indult, ha beleharaptunk; a barnulásnak volt a fehér alma húzában márvány-szerű csíkozódása). Úgy vélem, szinte teljeskörűen felsoroltam a nyolc évnyi iskolai menü vonatkozó részét.

Pettyesházi Csibi Bolyszi

Kevés kutya volt, mert kicsi a telek, ez meg kell kertnek, csak összeugrálná. Legfeljebb házőrzőnek, láncra verve tartottak bolhás, csatakos „játészóteri” keverékeket. De amikor átépült a cementgyár, a japán és német szakértőkkel magyar mérnökök is jöttek, a gyerekeiket meg beírátták az iskolánkba, új osztálytársaink lettek. Hozzánk egy nyúlánk, vörös hajú, szeplős lány jött, nagyon látszott rajta, hogy máshol szocializálódott. Esténként egy gyönyörű angol szettert sétáltatott (!), büszkén mondta a nevét: Pettyesházi Csibi Bolyszi.

Berti bácsi

Anyám falujából való rokonom volt Berti bácsi, a kőbánya vezető szakija, szakszervezeti bizalmi. Karakán természetű munkás, mindig a *melósokért* küzdött. Nagy hangon, egyszerűen, de hitelesen.

A Bónis-telepen kalákában építették a cementgyár meg a kőbánya munkáslakásait. A jó erőben lévő fiatal munkások minden vasárnap együtt dolgoztak: az egyik héten kiásták néhány ház alapját, a következő héten az ingyen kapott mészkőből és betonból megépítették az alapot, egy nap alatt fölfalazták, jöhetek az ácsok. Hihetetlen tempóban épültek így a házak, sorban, egymás után. Mikor mindenki készen volt, jöhetett az utolsó, a Berti bácsié, már a Hejő partján (igen, az utolsó, nem az első!). Folyton kapacitálták, legyen *függetlenített*, a munkáltató által fizetett, csak a szakszervezettel foglalkozó tisztségviselő, de mindig elhárította, mert akkor

„nem mondhatná el a véleményét, nem állhatna ki a többiekért”. Csak pár hónapig volt nyugdíjas: amikor nem dolgozhatott, meg is halt.

Jajj, de baró kvarcórád van, minden órában pity-pity

Nekem is volt, a Zsarnain (a miskolci feketepiacon) vettük apámmal. Rendes csempésztől, aki télikabátja zsebéből húzkodta elő az elegáns nejlontasokba csomagolt választékot. Komoly hierarchiájuk volt

az óráknak, annak alapján, hogy melyik mit tudott: leginkább hogy hány „zenét” játszott. Az enyém a legegyszerűbb modell lett (ha a felső gombot nyomtam meg, a dátumot mutatta meg, ha az alsót, világított), de büszke voltam rá és szerettem. Kessel volt a márkája, ugyebár, nem egy *Ulysse Nardin Maxi Marine Chronometer*, na, de legalább nem is kellett letagadnom.⁹

Volvo autó

Fiúcskaként vonzódtunk az autókhoz. A napköziben, míg vártuk az ebédet, vezettünk, a tányér volt a volán. Az számított az autózás szakértőjének, aki ült már személygépkocsiban vagy pláne teherautón, esetleg dömpereken. Ismertünk minden márkát, ami nagyjából az alábbi szortimentből állt: Trabant 601, Wartburg 553, Skoda 1000MB, Zsiguli, Moszkvics, GAZ 69. Saját autó nem nagyon akadt, de akinek sofőr volt az apja, hát az menőnek számított. Főleg az egyetem rektorának a sofőrje. Az, kérem, Volvót vezet! Hittük is, meg nem is, hogy halandó ember ilyen márkás gép közelébe kerülhet, pláne, hogy vezetheti. De egyszer – szerintem csak a bizonyítás kedvéért – oktatás végén megjelent az apuka a fiáért a Volvóval. Az új luxuslakásukba vitte haza: Avas I. ütem, Testvérvárosok u., X. emelet.

Halló, itt tessék!

A telefon csuda dolog. Bele lehet a kagylóba beszélni, és azt a távolban hallják. Ha meg a távolban beszélnek, azt meg itt hallom. No, ilyet a '70-es évek elejéig kevesen láthattak Csabán.

⁹ A fejezetcím a nyolcvanas években népszerű Bikini együttes XX. századi híradó című hanglemezeről egy dalszövegrészlet: „Modern világ, rohanó élet, információs zűrzavar / Jajj, de baró kvarcórád van, minden órában pity-pity / Hordozható hifi-torony, árszállítás hetente / Csereakció, terrorizálás, vegyek, vegyek, vegyek még.”

A bolt előtt állt egy fülke, tantszoros készülékkel, ha muszáj volt, onnan lehetett telefonálni. De mivel szinte senkinek nem volt telefonja, kit is hívhattunk volna föl? Néha, ha akadt egy kis zsebpénzünk és luxusra vágytunk, felhívtuk a pontos időt, ott egy hang beolvasta. Ha bejutottunk a szülők munkahelyére, telefonálgattunk, az maga volt a csoda. A második csoda az lett, hogy a posta (ami akkor a telefonos cég is volt) kísérleti jelleggel kipróbált egy angol kábelt. Rövid volt a kábel, de vastag, sok érrel, a próbához sok előfizető kellett, mindenkinek bekötötték a telefont, aki kérte, így mi is kaptunk. Kinyílt a világ! Sokszor csak azért felejtettük el a leckét, hogy fel lehessen hívni a szomszéd utcában lévő osztálytársat. Mi még időben megtanultuk, de nagymamám már nem tudta megszeretni a készülék használatát. Felvette, ha csörgött, válaszolt, ha kérdezték, de ez inkább volt neki stressz, mint hasznos szolgáltatás, sárkőzies káromkodások közepette tette le a kagylót, mondván: „A kórság, aki meg-eszi!”

Álom Edda Művek

Az Edda kamaszkorom delén volt a legnépszerűbb. Előbb Miskolcon, de hamarosan országSZerte. Épp akkor újították fel a régi pártházat, a mostani Herman Ottó Múzeum timpanonos épületét. A deszkázatra, mint egy lepusztult, felállványozott gyárépületre felírta valaki: „ÁLOM EDDA MŰVEK”. Büszkék voltunk rá.

Legnagyobb sikereik közepette készült a Ballagás című film¹⁰. Almási Tamás rendező az osztályunknak levetítette, segített feldolgozni az élményt. Mi

sci-finek minősítettük a film helyszíneit, ilyen villák csak Cannes-ban vannak (hozzánk a szintén akkor-tájt készült Kopaszkutya helyszínei álltak közel). Biztosított minket, hogy ezt ő is erősnek érezte, ezért a forgatás során kerestek egy kisebbet és egyszerűbbet, hogy hihetőbb legyen a film. Hát, mi a kisebbtől is hanyatt estünk.

Tapolcai strand

Strandra nagyon szeretünk (volna) járni. De a hat, öt és fél, majd öt munkanapos héten erre kevés idő akadt, csak igazán nagy kánikulában lehetett a szülőket rábírní. Házunk bejáratánál csüngött egy fali hőmérő. Nem nagyon akart emelkedni a higanyszál. Nővéremmel alágyújtottunk, de túltoltuk, 60 fokig felszaladt, ott elpattant az üvegcső, a jelzés ott is maradt örökre. Nos, aznap nem mentünk strandra, de a bünti tovább tartott.

A Bárci

Ma már tudom, helyesen Bárczay, de akkor senki nem így mondta, csak egyszerűen Bárcinak. A kastély parkja maga volt a csoda, egy óriási elvarázsolt kert. Már a Sütő János utcai oviból jártunk ide. Az ovi hátsó sarkánál volt egy kis híd, ha azon átkeltük, kétszáz méterre lehetett a park. Csalóka, hatalmas nyitott tér volt, de mégis bekerített és lehatárolt, az óvónők, tanárok szempontjából jól szemmel tart-

¹⁰ A film 1980-as, szereplői között van – Temessy Hédi, Zubornyák Zoltán, Takács Kati, Zsótér Sándor mellett – a zenekar is, az Edda dalaiból állt össze a filmzene, amit kislemezen (Ballagás) szintén kiadtak. A Kopaszkutya egy 1981-ben készített zenés filmszatra Szomjas György rendezésében, szerepelnek benne a P. Mobil és a Hobo Blues Band tagjai.

ható, mehetett mindenki, ahová akart. Ide jártunk napközisként is az iskolából, és sokszor sulis után otthonról is visszajöttünk. Az egykori (víz nélküli) medencékben kidobócskázni, lábteniszezni lehetett – nem pattant el a labda! –, a vizesárok dzsungeljében bújócskázni, vadászni, a réten virágot szedni, a patakban gátat építeni, a bekerített pályán focizni. Egy óriási „több száz éves”, meg két-három fiatalabb platánfa archaikus hangulatot varázsolt ide. A park mindig ugyanolyan volt, de mindig más is. A lényege nem változott, csak hol elárasztották a hátsó részt csónakázó tónak, hol kipucolták a vizesárokot, leaszfaltozták a focipályát. Együtt éltünk vele.

A kastély előtti nyírott füves, sétányos, virágágyas részt nem használtuk, ott ritkán sétáltunk át. Egyszer *Építők napjára*¹¹ (sör-virslisör tartalmú, majális-szerű vállalati ünnepség) esett ez a séta, megtapasztaltuk, hogy a mulatozásban megfáradt építők milyen sokrétűen tudják a park adottságait élvezni.

A Gárdonyi művház

A Bárczay kastély neve ez. Működött itt parkmozi, barkácműhely, nyugdíjasklub és táncstúdió, de igazán soha sem tudta Csaba ezt belakni. Ha volt egy-egy jó népművelő (mint... milyen Iván?, nem emlékszem a vezetéknevére, sajnos¹²), felpeszdült az élet, de mire szervesült volna, a jó embert kiemelték, áthelyezték, és kezdődött a ciklus előlről. Ami az igazi pezsgést adta, de csak szombat estére, az Ifjúsági park. Itt zenélt rendszeresen az Index, és mindenkinek fölött a P. Mobil, erről íródott a 180 km...

¹¹ Június első vasárnapján tartják Magyarországon az 1897. június 6-7-i első magyar Építőmunkás kongresszus tiszteletére. A kongresszust Bokányi Dezső (1871-1940) magyar író, újságíró, fordító, eredeti szakmája szerint kőfaragó nyitotta meg, aki megalapította az építő-

FILMSZÍNHÁZAK műsora

PETŐFI

4–5. Saccó és Vanzetti

6–7. A Petőfi moziban megállt az idő

7–8. A Petőfi moziban megállt az idő

8–9. A Petőfi moziban megállt az idő

10–11. A Petőfi moziban megállt az idő

11–12. Egy nyamozás sorompói

6–7. A katona visszatért a frontról

K.: Kincsek a homályban

8–9. Kecskeszarv

(délután)

8–9. A hét masterlövész

K.: Hét mesterlövész

10–11. A hét mesterlövész

K.: Hét mesterlövész

13–14. Tombol a Hold

K.: Hétvége Ausztráliában

A Petőfi moziban megállt az idő

Ez az olajos padlós, szenes kályhás, nyikorgó székes, meszelt falra vetítős, vörös drapéria loknis mozi talán még a háború előtti állapotban volt. A jegyszedő néni barna köpenyben, a sípcsonton végig fűzős kismamacipőben, elemlámpával csoszogott a sorok végén, és a rendbontáskor az volt a fegyelmezés: leáll a gép. Vasárnap délelőtt a gyerekeknek matinét vetítettek (ne legyen otthon láb alatt, míg fő a húsleves), itt még komolyan (nem filmmúzeumi jelleggel) vetítették a Stan és Pan-filmeket. Az iskolából is hoztak ide minket szervezeten, már nem emlékszem, de biztos valami építőfilmet néztünk. A család nem nagyon járt moziba, de egyszer együtt megnéztük a Gyöngyvirágtól lombohullásig című alkotást. A műsor szerinti filmre csak a mi nagy családnak vásárolt jegyet, csak nekünk vetítették. Az immár klasszikus történet a gemenci erdőben játszódik, annak életét mutatja be. Ez nagyszüleim aktív életének, apám gyerekkorának helyszíne, én is nyaraltam még ott, a család tanyáján. Néha csak találgattuk a helyszíneket, máskor meg még a szereplőket is meg tudták nevezni. Büszkék voltunk a filmre, az öregek úgy érezték, ez nekik is emléket állít. Vajon Hejőcsabáról forgat-e valaki ehhez foghatót?

munkások szervezetét (MÉMOSZ). (forrás: epitok.org.hu)

¹² Alighanem Demcsik Ivánra, a művelődési ház első igazgatójára emlékezhet a szerző. A mellékelt illusztráción ő látható közepén, a Batár Zoltánné tanár vezette első ifjúsági klub tagjaival, 1965-ban, Juhászné Bartha Emőke fotóján.

Biciklivel a föld körül

A kertben vetemény volt, a lakásban tisztaság... mi gyerekek a ház előtt játszhattuk, de messzire nem mehettünk, csak az utcában. Ezért minden gyerek mindig ott volt, este ment a tollas-focikidobócska. A mobilitást a bicikli adta, mindenkinek volt, olyan természetességgel, mint a cipő. Magam két és fél évesen tanultam meg biciklizni, az épülő 16-os AFIT autójavító műhelycsarnokaiban, ahol nagyapám éjjeliőr-kapus volt. A kész épületben a fedetlen aknák között életveszélyben vettem az első kanyarokat, de megtanultam és megmaradtam.

Hallottunk ugyan lakatról, biciklizárról (a tapolcai strand bejáratával szemben volt egy biciklimegőrző, ahol mindig ezt követelték rajtunk, de utóbb persze nélküle is maradhatott a bringánk), soha nem használtuk, kerékpárlopásról sem hallottunk. Ott támasztottuk le, ahol éppen kellett, bolt előtt, játszótéren vagy az utcán. A biciklin lámpa nem nagyon volt, ha mégis, nem működött. Mostoha soruk volt ezeknek a gépeknek, és sötétedésre úgyis otthon kellett lenni. Egyszer megállított a rendőr, hogy lámpa nélkül ne közlekedjek, toljam a biciklit a járdán. Ez nagy szégyen lett volna, megvártam, míg elmegy, utána újra felültem. Visszafelé is megállított és a szelep kitekerésével leeresztette a kerekeimet. Egyszer a nővérem egy hódolója otthagyt nálunk egy Szputnyik típusú orosz versenybiciklit. Álomgép volt ez nekünk, nem kontrás, hanem szabadonfutó, váltóval szerelt, kos-szarvú kormányval. Büszkén tekertem a használatomba vett járgánnyal, de mindig volt vele valami hiba. A nyár végén nem nagyon lehetett már használni, de ráismerni sem, hiába, nem a Csabai utakra és a nehéz szolgálatra tervezték. Ide Csepel bicikli kellett... És végül: nem a bicikli gazdája lett a sógorom.

A cement és a mész faluja, miként anno a „vas és acél országa”, eltűnt, elenyészett. Az építők fogatkozva, de még köztünk élnek, az utcák és házak még megvannak. Mire megnőttek a lakások (tetőtér-beépítéssel, ikerházasítással), ki is ürültek, az egykori gyerekek közül kevesen laknak már itt. Sokakról tudom, ki hol él: Kaliforniától Szirmabesenyőig. Beépültek a grundok, eltűntek a játszótérek, elgazosodott a Hejő-part. Kihalt a Gárdonyi, nincs (talán egyszer újra lesz?) Cementgyár. Bezárták mind a két ovit. A gépjavító helyén bevásárlóközpont. Az utcákon nem játszanak a gyerekek, biciklizőt szinte nem látni. A focipályát felverte a gaz. Leginkább a közösségek tűntek el, nem járnak össze a szomszédok, már nem tudom mindenkinek a nevét az utcában. Nem ismerjük az iskola tanári karát. Mindenki más boltban vásárol, szinte nem is találkozunk. Ezzel a csabaiság is eltűnt – annyi maradt meg belőle, hogy Csaba két megállóval közelebb van, mint Görömböly, avagy négyvel távolabb, mint a Csabai kapu. Hejőcsaba, a Mésztelep, a 48-as kislakások, a Bónis-telep és az Úttörőpark (hivatalosan ma már Hejőpark) Miskolc része lett. Igen gyenge infrastruktúrával ellátott, széteső, múlt, hagyományok és közösségek nélküli, alvó darabjai a városnak. Rosszul sáfárkodtunk örökségünkkel. Gyerekeimnek a Hejőn való átkelés már semmit sem jelent.

Be akartam mutatni gyerekkorom világát. Minden mese Csabáról szólt, de végül és összességében az én terroir-omat festi le: miből, miért, hogyan, mivé lettem. Szemérmes ember vagyok, de ha már leírtam, megosztom. Talán lesz, aki szóraztatónak vagy tanulságosnak találja.

